

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

BÙI THỊ THU HẰNG

CÔNG TRÌNH *TÂM LÝ VÀ TƯ TƯỞNG NGUYỄN CÔNG
TRỨ* CỦA NGUYỄN BÁCH KHOA VÀ VẤN ĐỀ TIẾP
NHẬN THEO PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU XÃ HỘI
HỌC

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM
CHUYÊN NGÀNH: VĂN HỌC VIỆT NAM

THÁI NGUYÊN – 2017

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

BÙI THỊ THU HẰNG

**CÔNG TRÌNH *TÂM LÝ VÀ TƯ TƯỞNG NGUYỄN CÔNG
TRÚ* CỦA NGUYỄN BÁCH KHOA VÀ VẤN ĐỀ TIẾP
NHẬN THEO PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU XÃ HỘI
HỌC**

CHUYÊN NGÀNH: VĂN HỌC VIỆT NAM

MÃ SỐ: 60 22 01 21

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: GS.TS. Trần Nho Thìn

THÁI NGUYỄN – 2017

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu do tôi thực hiện dưới sự hướng dẫn của thầy giáo GS.TS. Trần Nho Thìn – Giảng viên Khoa Văn học, Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội.

Tôi xin chịu trách nhiệm về tính khoa học cũng như về nội dung trích dẫn tài liệu của luận văn này.

Thái Nguyên, tháng 07 năm 2017

Tác giả

Bùi Thị Thu Hằng

LỜI CẢM ƠN

Em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới GS.TS. Trần Nho Thìn – người đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ em trong quá trình thực hiện luận văn.

Em xin cảm ơn các thầy cô giáo trong Ban giám hiệu, khoa Văn – Xã hội và phòng Đào tạo, Trường Đại học Khoa học, Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện thuận lợi cho em trong thời gian học tập và nghiên cứu.

Tôi xin cảm ơn gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã động viên giúp đỡ tôi trong quá trình học tập và thực hiện công trình nghiên cứu này.

Thái Nguyên, tháng 07 năm 2017

Tác giả

Bùi Thị Thu Hằng

MỤC LỤC

Trang phụ bìa	i
Lời cam đoan.....	ii
Lời cảm ơn	iii
Mục lục.....	iv
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử vấn đề	2
3. Đối tượng và mục đích nghiên cứu.....	15
4. Phạm vi nghiên cứu.....	15
5. Phương pháp nghiên cứu.....	15
6. Cấu trúc luận văn	15
7. Đóng góp của luận văn.....	16
NỘI DUNG	17
Chương 1. BỐI CẢNH NGHIÊN CỨU VĂN HỌC NHỮNG NĂM 30 – 40 TRƯỚC CÁCH MẠNG THÁNG TÁM VÀ SỰ NGHIỆP NGHIÊN CỨU VĂN HỌC CỦA TRƯƠNG TỬU	17
1.1. Bối cảnh nghiên cứu văn học những năm 30 - 40 trước Cách mạng tháng Tám.....	17
1.2. Sự nghiệp nghiên cứu văn học của Trương Tửu.....	22
1.2.1. Trương Tửu với văn học dân gian	23
1.2.2. Trương Tửu với văn học trung đại.....	25
1.2.3. Trương Tửu với văn học hiện đại.....	28
Chương 2. CÔNG TRÌNH TÂM LÝ VÀ TƯ TƯỞNG NGUYỄN CÔNG TRÚ VÀ VIỆC TIẾP NHẬN THEO PHƯƠNG PHÁP XÃ HỘI HỌC CỦA TRƯƠNG TỬU	35
2.1. Giới thuyết về phương pháp nghiên cứu xã hội học.....	35

2.1.1. Khái niệm xã hội học.....	35
2.1.2. Phương pháp nghiên cứu xã hội học	35
2.2. Phương pháp nghiên cứu xã hội học trong công trình Tâm lý và tư tưởng Nguyễn Công Trứ của Trương Tửu	37
2.2.1. Tuyên ngôn về phương pháp nghiên cứu mới của Trương Tửu	37
2.2.2. Đặc trưng phương pháp nghiên cứu xã hội học của Trương Tửu trong công trình Tâm lý và tư tưởng Nguyễn Công Trứ	39
2.2.2.1. Phân tích hoàn cảnh gia đình và đẳng cấp của Nguyễn Công Trứ... 39	
2.2.2.2. Phân tích các nhân tố kinh tế - xã hội của thời đại Nguyễn Công Trứ	42
2.2.2.3. Phân tích ảnh hưởng của gia đình, đẳng cấp và điều kiện kinh tế - xã hội đến tâm lý và tư tưởng Nguyễn Công Trứ.....	45
Chương 3. NHỮNG ĐÓNG GÓP, HẠN CHẾ CỦA CÔNG TRÌNH	63
3.1. Những đóng góp của công trình.....	63
3.1.1. Trương Tửu sử dụng phương pháp phê bình khách quan, khoa học.....	63
3.1.2. Nhà nghiên cứu đã nói đến vai trò của kinh tế ngoại thương, tầng lớp phú thương đối với văn học trung đại Việt Nam.....	67
3.1.3. Nguyễn Bách Khoa đã khám phá ra kiểu tác giả “nhà nho tài tử”	72
3.2. Những hạn chế của công trình	77
3.2.1. Nhà phê bình không chú trọng đến yếu tố nghệ thuật trong tác phẩm.....	77
3.2.1.1. Không phân tích đặc điểm của thể thơ hát nói	78
3.2.1.2. Không phân tích các yếu tố dân gian trong thơ hát nói	81
3.2.2. Quan điểm của Trương Tửu về con người giai cấp đã hạ thấp vai trò của cá nhân nhà thơ	84
3.2.3. Trương Tửu chưa nhìn thấy rõ mặt hạn chế trong con người tài tử của Nguyễn Công Trứ.....	87
KẾT LUẬN	90
TÀI LIỆU THAM KHẢO	93

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Nhắc đến những nhà lý luận phê bình tiêu biểu của Việt Nam đầu thế kỉ XX, chúng ta không thể quên Trương Tửu (bút danh Nguyễn Bách Khoa). Ông là một trong những người đưa phê bình văn học Việt Nam vào thời hiện đại. Trên mảnh đất lý luận, phê bình của thế kỉ trước, ông đã tạo ra một lối đi riêng bằng bản lĩnh khoa học, sự dũng cảm trong học thuật của một người luôn cố gắng cập nhật, bắt nhịp với cái mới của khoa học nhân loại. Ngay từ trước cách mạng tháng Tám 1945, Trương Tửu đã đi tiên phong trong việc ứng dụng các lý luận, phương pháp mới để nghiên cứu văn học trung đại Việt Nam. Nhưng tính chất tiên phong này cho đến nay chưa được đánh giá đúng mức. Thậm chí, giá trị những công trình nghiên cứu, phê bình của ông có lúc còn bị chôn vùi tàn nhẫn. Việc nghiên cứu, đánh giá lại về sự nghiệp cùng những đóng góp của ông cho nền học thuật nước nhà là điều cần thiết, để công chúng có cái nhìn công bằng, chân xác hơn về ông.

1.2. Tâm lý và tư tưởng Nguyễn Công Trứ là một công trình quan trọng trong sự nghiệp nghiên cứu của Nguyễn Bách Khoa. Công trình này được khai sinh năm 1944 khi văn học Việt Nam đang trong tiến trình hiện đại hóa, đời sống văn học sôi nổi, những lý thuyết, phương pháp luận nghiên cứu từ bên ngoài được vận dụng vào Việt Nam. Việc nghiên cứu công trình trên giúp chúng ta hiểu sâu hơn về ông: ý thức tiên phong, đặc điểm tư duy khoa học, sở trường nghiên cứu, khả năng vận dụng mô hình lý thuyết bên ngoài vào thực tiễn văn học Việt Nam, văn phong, tinh thần làm việc và cả những hạn chế trong cách xử lý, cách vận dụng các tri thức khoa học khi tham chiếu vào một hiện tượng văn học cụ thể. Đồng thời chúng ta có căn cứ để đánh giá đóng góp của ông trong lịch sử hiện đại hóa phương pháp nghiên cứu - phê bình văn học ở Việt Nam.

1.3. Phương pháp nghiên cứu xã hội học là một trong những phương pháp quan trọng và cần thiết để chiếm lĩnh, giải mã, đánh giá tác phẩm văn học. Mỗi tác phẩm không thể là một thế giới hoàn toàn biệt lập mà bao giờ cũng có mối liên hệ với hoàn cảnh xã hội, thời đại, chịu sự chi phối, tác động của thời đại mà nhà văn đang sống. Việc nghiên cứu công trình của Nguyễn Bách Khoa cho phép chúng tôi hiểu sâu hơn về phương pháp nghiên cứu xã hội học, nhận thấy những ưu điểm cũng như hạn chế của phương pháp này, từ đó vận dụng một cách hợp lý, hiệu quả vào thực tiễn.

Từ những lí do trên, người viết đã chọn đề tài: Công trình *Tâm lý và tư tưởng Nguyễn Công Trứ* của Nguyễn Bách Khoa và vấn đề tiếp nhận theo phương pháp nghiên cứu xã hội học.

2. Lịch sử vấn đề

2.1. Lịch sử nghiên cứu về Nguyễn Công Trứ

Nguyễn Công Trứ là hiện tượng độc đáo của văn học trung đại. Có rất nhiều bài nghiên cứu và phê bình về cuộc đời và thơ văn của ông. Nổi bật là những bài viết của các tác giả ở thế kỉ XX.

Tác giả Lê Thuớc với công trình *Sự nghiệp và thi văn của Uy Viễn tướng công Nguyễn Công Trứ* xuất bản năm 1928 đã giúp người đọc có cái nhìn tổng quát về cuộc đời, sự nghiệp và vị trí của Nguyễn Công Trứ trong nền văn học nước nhà: “*Chúng tôi đã ra công khảo sát, biên tập thành quyển sách này, trước hết chép rõ hành trạng của Tướng công, sau lục đăng văn thơ của Tướng công, không dám nói rằng để biểu dương cho Tướng công mà Tướng công cũng không cần phải ai biểu dương – chỉ mong rằng giúp anh em, chị em trong nước khỏi lãng quên mất một bậc tiền bối đáng hâm mộ, đáng tôn sùng lắm vậy*” [52, tr.73]. Công trình đi sâu nghiên cứu cuộc đời làm quan đầy thăng trầm nhưng cũng rất vinh quang của Nguyễn Công Trứ, đặc biệt ngợi ca công

lao quan trọng của cụ trong sự nghiệp đánh giặc và khăn hoang. Tác giả Lê Thuớc còn đề cao Nguyễn Công Trứ là người anh hùng hào kiệt, xưa nay hiếm: *“Xưa nay những kẻ anh hùng hào kiệt đã có cái tài xuất chúng thì thường hay có cái khí “siêu nhân”. Công đầu ăn lẫn với gà, rồng đầu ở vùng nước cạn, đã là người anh hùng hào kiệt thì quả không chịu lẫn quất trong cái khuôn sáo người thường. Có lẽ cũng vì thế nên trong sự hành vi của cụ Nguyễn Công Trứ, nhiều khi hình như lạ mắt trái tai mà trong văn chương của cụ cũng lắm khi trái với cái tục kiến của người đời”* [52, tr.9]. Đây chủ yếu là công trình biên khảo tiểu sử Nguyễn Công Trứ, qua một số sự kiện tiểu sử để đoán định, lý giải văn chương tác giả.

Bài viết *Nguyễn Công Trứ, nhà thi sĩ của Nghệ Tĩnh sau một trăm năm* đăng trên tạp chí Tao đàn số 1/1939 của tác giả Lưu Trọng Lư cũng đã khẳng định và đề cao tài năng, vị trí không thể thay thế của một bậc công thần: *“Nguyễn Công Trứ không chỉ là một thi sĩ của quốc gia mà còn là một bậc công thần xứng đáng với nền Quân chủ, một nhà nho xứng với Thánh đạo, hơn thế nữa, một võ tướng có tài thao lược, một nhà chính trị có tài kinh luân, một người có tiết tháo. Cái sự nghiệp của tiên sinh ai cũng biết rõ, không cần phải nhắc lại nữa. Ta chỉ nên ký nhận rằng trên tâm hồn của tiên sinh, trên thân thể của tiên sinh đã hun đúc, đã tụ kết lại bao nhiêu cái hay, cái đẹp, cái hùng, cái mạnh của một nền văn hóa cũ và nhất là của cái tinh hoa chủng tộc”* [52, tr.99]. Đây là bài viết có tính tùy bút của một nhà thơ lãng mạn.

Phạm Thế Ngũ với bài *Sáng tác của Nguyễn Công Trứ* in lần đầu trong cuốn *Việt Nam văn học sử giản ước tân biên*, Nhà xuất bản Sài Gòn, năm 1961 đã đi sâu nghiên cứu về thời đại, con người và cuộc đời của tác giả Nguyễn Công Trứ. Ông đã chỉ ra được: *“Nguyễn Công Trứ thuộc về một gia đình nề nếp Tống nho, đạo đức, tiết liệt... Song chúng ta lại phải kể đến cái thể chất của Nguyễn Công Trứ, một thể chất mạnh, đầy nhựa sống, đầy men hăng say. Ông*